

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ГАЛУЗЕВОМУ РІВНІ

MODERN MECHANISMS OF THE DEVELOPMENT OF RESOURCE SAVING SECTOR DEVELOPMENT

Стаття присвячена дослідженню сучасних механізмів розвитку ресурсозбереження на галузевому рівні. Визначено актуальність питання розробки механізмів розвитку ресурсозбереження за для необхідності виникнення ефективної системи ресурсозбереження у зв'язку з збільшення ресурсомісткості продукції. Наведено перелік законодавчих актів, які наголошують про важливість розвитку системи ресурсозбереження. Проаналізовано трактування поняття «ресурсозбереження» різними вченими. Наведено загальноуправлінські функції, що повинні включатися в систему управління ресурсозберігаючими процесами. Виділено концепції ресурсозбереження, основа яких полягає в покращенні рівня ресурсоефективності економіки та внесення прогресивних змін в реалізацію векторів в інноваційній, економічній й екологічній діяльності.

Ключові слова: ресурсозбереження, механізми, синергічний ефект, управлінські функції, принципи.

Статья посвящена исследованию современных механизмов развития ресурсосбережения на отраслевом уровне. Определена актуальность вопроса разработки механизмов развития ресурсосбережения на украинских предприятиях, для необходимости возникновения эффективной системы ресурсосбережения в связи с увеличением ресурсоемкостью продукции. Приведен перечень законодательных актов, которые подчеркивают важность развития системы ресурсосбережения. Проанализированы определения понятия «ресурсосбережение» различными уче-

ными. Приведены общие управленческие функции, которые должны включаться в систему управления ресурсосберегающими процессами. Выделены концепции ресурсосбережения, основа которых состоит в улучшении уровня ресурсоэффективности экономики и внесения прогрессивных изменений в реализацию векторов в инновационной, экономической и экологической деятельности.

Ключевые слова: ресурсосбережение, механизмы, синергический эффект, управленческие функции, принципы.

The article is devoted to the research of modern mechanisms of development of resource conservation at the branch level. The relevance of the issue of development of mechanisms of development of resource saving at Ukrainian enterprises is determined, in case of necessity of emergence of an effective system of resource saving in connection with increase of resource consumption of products. The list of legislative acts emphasizing the importance of development of the system of resource conservation is given. The interpretation of the concept of "resource saving" by different scientists is analyzed. General management functions that should be included in the system of management of resource-saving processes are given. The concepts of resource saving are based on reducing the unproductive costs of all factors of production, improving the level of resource efficiency of the economy and making progressive changes in the implementation of vectors in innovative, economic and environmental activities.

Key words: resource conservation, mechanisms, synergistic effect, managerial functions, principles.

УДК 338.242

Завгородній Р.В.

аспірант

Класичний приватний університет

Постановка проблеми. Для ефективного існування української економіки питання розвитку ресурсозбереження на галузевому рівні, є особливо актуальним, так як ресурсозбереження визначають, як одним з головних чинників ефективного розвитку суб'єктів господарювання від мікрорівня до макрорівня. Основуючись на світовий досвід, доцільно зазначити, що раціональне ресурсозбереження забезпечують за допомогою впровадження механізмів ефективних систем використання та збереження ресурсів, управління природними ресурсами й захистом довкілля від забруднення. Але єдиного підходу до формування системи управління ресурсозбереження, який буде спрямований на підвищення ефективності використання ресурсів не визначено. Тому питання розробки механізмів розвитку ресурсозбереження є актуальним, так як воно пов'язане практично з усіма сферами господарської діяльності та охоплює широке коло різноманітних аспектів економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теоретико-методичних підходів до процес управління ресурсозбереження досліджували такі вчені, як: Фатхутдінов Р.О. [5], Данілішин Б.Н. [6], Темченко Г. [8], Волк Л.Р.[10], Єршова О. [11], Макоган Ю.В.[14], Вітка Н.Є [7], Карпуніна М.С.[9], Вознюк М.А. [10], Письменна О.Б. [12]. Як бачимо питання механізмів ресурсозбереження є досить актуальним.

Постановка завдання. Метою даної роботи на основі сформованих існуючих проблем механізмів розвитку ресурсозбереження є виділення механізмів на галузевому рівні, що дозволять підвищити ефективність діяльності та стан країни в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. В наслідок змін економічного середовища, більш актуальними постають питання розвитку ресурсозбереження, яке в свою чергу можна віднести до основи формування конкурентоспроможності, ефективності господарювання. Актуальність вирішення питань ресурсозбереження пов'язано

з тенденцією загального соціально-економічного розвитку, що виділяє роль ресурсозбереження в окрему систему.

Основні положення формування системи ресурсозбереження відображені в декларації Ріо-де-Жанейро «Порядок денний на XXI ст.». Інститут проблем енергозбереження (ІПЕ) НАН України розробив державні стандарти ДСТУ 3051-95 «Ресурсозбереження», які є основоположними та встановлюють мету, завдання, об'єкта, основні принципи та класифікацію груп вимог раціонального використання та ощадливого втрачання матеріальних ресурсів на усіх стадіях життєвого циклу речовин, матеріалів, продукції, виробів та в разі надання послуг юридичним і фізичкам особам. Стандарт поширюється на всі види діяльності, пов'язані з видобуванням, переробленням, транспортуванням, зберіганням, розподілом, споживанням та утилізацією матеріальних ресурсів [1]. На рівні програм збереження природних та живих ресурсів та розвитку (The Resource Conservation and Development Program (RC&D)) є концепції енергозбереження та ресурсозбереження, які використовуються в умовах досягнення сталого розвитку та зростання економіки.

Наведемо перелік законодавчих актів, які наголошують про важливість розвитку системи ресурсозбереження: Закон України «Про енергозбереження» (від 1 липня 1994 р. №74/94-ВР, зі змінами) [2], Постанова Кабінету Міністрів України «Про Комплексну державну програму енергозбереження України» (від 5 лютого 1997 р. № 148)[3], Закон України «Про відходи» (Відомості

Верховної Ради України від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР) [4].

На галузевому рівні механізм ресурсозбереження розглядають, як систему взаємопов'язаних суб'єктів, об'єктів, методів та інструментів ресурсозберігаючої діяльності, що здійснюється орієнтовно на забезпечення стійкого розвитку галузі завдяки впровадженню ресурсозберігаючих заходів.

Як зазначає Фатхутдінов Р.О. на галузевому рівні ресурсозбереження розглядають, як фактор покращення конкурентоспроможності шляхом «підвищення наукового рівня робіт з управління ресурсами, оптимізації відтворювальної структури економіки, зниження технологічних втрат і відходів у всіх ланках виробничого процесу та процесу споживання, зниження на стадіях стратегічного маркетингу й інноваційного менеджменту частки майбутньої праці в сукупній праці тощо» [5, с. 488].

Данілішин Б.М. визначає ресурсозбереження, як «процес послідовної та комплексної реалізації організаційних, економічних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення економії та раціонального використання матеріально-сировинних ресурсів у всіх галузях національної економіки» [6].

Тож на галузевому рівні, для ефективності застосування механізмів розвитку ресурсозбереження є розроблення заходів здійснення просторового аналізу використання ресурсів, з метою знаходження причин перешкоджання розвитку та освоєння рекомендацій, щодо забезпечення комплексного використання ресурсів. Також існує потреба в раціональному використанні сукупності взаємозамінних ресурсів необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності.

Напрями розвитку ресурсозбереження формуються, як на рівні підприємства, так і на рівні держави ґрунтуючись на правило «можливості-результат». Отримання результату та досягнення ефективності ресурсозбереження залежить від ефективності управління процесом ресурсозбереження, що носить всеохоплюючий характер комплексу заходів та повинен створювати максимальний ефект за короткий проміжок часу [7, с. 287].

Ресурсозбереження є одним з вирішальних факторів розвитку економіки, який вимагає в свою чергу формування механізму управління ним та враховує рівень оптимізації системи управління ресурсозберігаю-

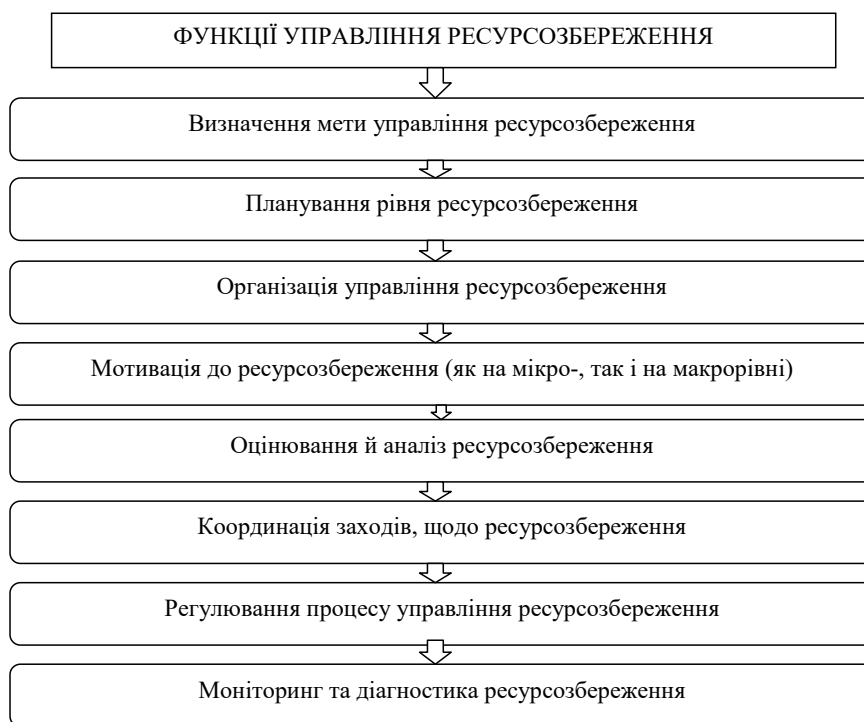

Рис. 1 Функції управління ресурсозбереження на рівні галузі

чими процесами. Система управління ресурсозбереженням включає всі напрями галузі, що спрямовані на покращення раціонального використання ресурсів галузі й національної економіки в цілому.

Темченко Г. [8] наводить загальноуправлінські функції, що повинні включатися в систему управління ресурсозберігаючими процесами (рис.1).

Визначення ефективних напрямків ресурсозбереження, що реалізуються у господарських процесах та спрямовані на загальний результат формується орієнтовуючись на принципи управління [9]: принцип системності; принцип оптимальності; принцип безперервності.

Л.Р. Воляк [10, с. 117-118] на макрорівні визначає перспективні шляхи розвитку ресурсозбереження, які включають:

- посилення вимог стандартизації і сертифікації продукції,
- розробка нової ресурсозберігаючої продукції,
- залучення іноземного капіталу та створення спільних підприємств з метою впровадження інновацій ресурсозбереження,
- підтримка спеціалізованих компаній з надання послуг з ресурсозбереження.

Також основою макрорівня є мікрорівень, де Л.Р. Воляк перспективними шляхами розвитку визначає обізнаність населення та підприємств новинками ресурсозбереження, впровадження у практичну діяльність гнучких фінансових систем.

Механізми управління процесом ресурсозбереження на рівні галузі ґрунтуються на двох системах ресурсозбереження:

1. Комплексно-ефективна система ресурсозбереження

2. Система забезпечення відтворювального процесу національної економіки

Зазначимо, що комплексно-ефективна система передбачає формування взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами галузі, й формування взаємозв'язків між підприємством-виробником та підприємством – споживачем. За допомогою даного взаємозв'язку існує можливість за рахунок ресурсозберігаючих технологій збереження продуктивних сил національної економіки й економіки регіону та досягти синергійного ефекту у виробництві продукції, ВВП та валового регіонального продукту. Ефективність діяльності визначається фондом безпеки, який включає інвестування проектів ресурсозбереження в оновлення та технологічну модернізацію, й стимулювання впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Суб'єктом галузі є держава, яка при використанні принципів державної політики підтримки галузі регулює діяльність підприємств та суміжних галузей національної економіки. Співпраця держави з корпоративним сектором спрямована на аудит прийнятих рішень обох сторін управління галузі.

Реалізація механізмів управління ресурсозбереження на різних галузях України спрямована на зниження ресурсо- та енергоємності виробництва, що заснована на підвищенні підвищення результативності державної політики у сфері ресурсозбереження, має пріоритетний напрям [9].

М.Вознюк виділяє сучасні механізми ресурсозбереження в основі яких є концепції ресурсозбереження, які полягають на зменшенні непродуктивних витрат усіх факторів виробництва, покращення рівня ресурсоефективності економіки та внесення прогресивних змін в реалізацію векторів в інноваційній, економічній й екологічній діяльності. [10, с. 308]. Наведемо перелік даних концепцій:

- концепція сталого розвитку,
- інноваційного ресурсозаміщення «5К»,
- «фактора 4», «фактора 10» і «фактора Х»,
- концепція «нульових відходів»,
- концепція повного використання сировинних ресурсів,
- повного використання енергетичних ресурсів,
- мінімізації відходів,
- ефективного використання устаткування та його модернізації,
- вартісно-орієнтовано підходу до управління ресурсозбереженням.

Пропонуємо розглянути механізми розвитку ресурсозбереження на рівні галузі, що включають оцінку важелів впливу з боку держави, регіональних та місцевих органів влади, а також оцінку

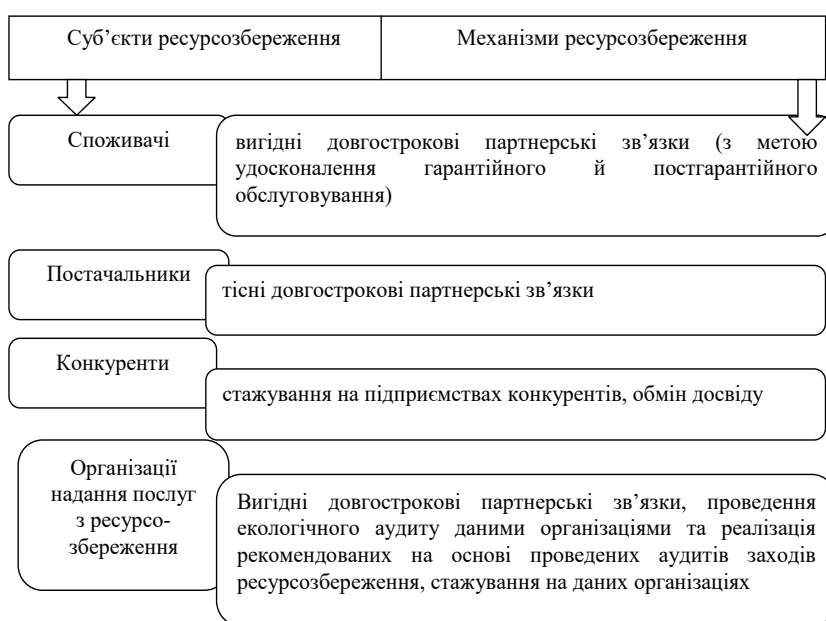

Рис. 2 Механізми ресурсозбереження за суб'єктами галузі

ефективності механізмів впровадження комплексів мотиваційних цілей та заходів з ресурсозбереження різних суб'єктів підприємства й його найближчого оточення (рис.2).

Наголосимо, що Єршова О, пропонує розглядати ресурсозбереження, як метод в основі якого впровадження нових ефективних та ресурсозберігаючих технологій, вдосконалення знань та професійних навичок працівників [11]. Відповідно система управління механізму ресурсозбереження в галузі реального сектору економіки повинна враховувати специфіку та напрями діяльності підприємства, ефективність якої може бути збільшена від поєднання методів економічного, технологічного та управлінського характеру. Від вірно обраних методів залежить результат реалізації комплексного використання сировини, підвищення рівня використання ресурсів галузі, зниження матеріальних витрат, мінімізація шкідливих наслідків діяльності [11, с. 132].

В системі управління ресурсозбереженням необхідно основні механізми розвитку спрямовувати на залучення ефективних методів, які дозволять реалізувати функції управління ресурсами на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях орієнтуючись на програми держа-

ного, регіонального й місцевого розвитку, це саме: планування, організація, регулювання, аналіз та контроль діяльності підприємства та стимулювання до підвищення результативності [10, с. 310].

За допомогою рис.3 відображено поетапний і системний методичний підхід до впровадження механізму ресурсозбереження на рівні галузі. Даний методичний підхід включає комплекс управлінських функцій, що спрямовані на ресурсозбереження і відтворення продуктивних сил, необхідних для вирішення поставлених завдань та цілей ресурсозбереження.

Наведений методичний підхід до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження на рівні галузі доцільно використовувати як основу для розробки концептуальної моделі реалізації механізму ресурсозбереження на різних рівнях галузей.

Організаційно-економічний механізм управління процесом ресурсозбереження включає інструменти аналізу й оцінювання ресурсозбереження, що застосовують організаційно-технічні заходи з ресурсозбереження й ресурсозабезпечення.

Впровадження механізмів управління ресурсозбереження на рівні галузі включає оцінку рівня

Рис. 3. Методичний підхід до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження в галузі

результативності ресурсозберігаючих технологій, яка здійснюється при використанні первинних показників впровадження ресурсозберігаючих технологій й показників ресурсозбереження, ресурсозабезпечення: матеріалоємності, фондомісткості, трудомісткості [13].

Система управління ресурсозбереженням включає синергійний ефект, який виникає при групуванні економічних, екологічних, технологічних, соціальних компонентів ресурсозбереження [10, с. 130].

Відмітимо, що Ю. Макогон [14] звертає увагу на те, що в складі механізму стратегічного управління є процеси ресурсозбереження, які можна використовувати в процесі розробки та реалізації стратегії розвитку.

При впровадженні механізму ресурсозбереження на рівні галузі необхідно використовувати економіко-управлінський підхід при розробці методичних підходів ресурсозбереження.

Потрібно наголосити, що при трансформації окремої галузі економіки може здійснюватись вплив на зміну показників ресурсоспоживання в інших галузях.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведених досліджень встановлено, що ресурсозбереження є досить складним процесом, який спрямований на досягнення тривалого ефекту зростання галузі та національної економіки зокрема. Система управління ресурсозбереження потребує застосування економіко-управлінського підходу, який включає реалізацію управлінських функцій, відповідно до напрямів ресурсозбереження та принципи, які повинні бути враховані при впровадженні методичних підходів реалізації механізму ресурсозбереження.

Удосконалено методичний підхід до реалізації механізму управління процесом ресурсозбереження й зазначено, що даний підхід поетапний та комплексний. Даний методичний підхід може стати теоретико-методологічною основою для розробки концептуальної моделі реалізації механізму ресурсозбереження на рівні галузей.

Для стійкого зростання та розвитку регіону й галузі економіки необхідне раціональне та ефективне використання сукупності взаємодоповнюваних і взаємозамінних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності та забезпечення відтворювального процесу в національній економічній системі: матеріальних, енергетичних, виробничих, трудових, фінансових, інформаційних.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455
2. Закон України «Про енергозбереження» (від 1 липня 1994 р. №74/94-ВР, зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Комплексну державну програму енергозбереження України» (від 5 лютого 1997 р. №148). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-97-%D0%BF>
4. Закон України «Про відходи» (Відомості Верховної Ради України від 05 березня 1998 р. № 187/98-ВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>
5. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пособ. Москва : Эксмо, 2004. 544 с.
6. Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. Економіка природокористування : підручник. Київ: Кондор, 2010. 465 с.
7. Вітка Н.Є. Процеси ресурсозбереження промислових підприємств в сучасних умовах / Н.Є. Вітка // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 10 С. 284-287. [Електронний ресурс]: <http://www.global-national.in.ua>.
8. Темченко Г. В. Процес управління ресурсозбереженням як складова ефективного розвитку підприємств гірничо-металургійного комплексу. Вісник 86 КТУ. Серія: Економічні науки. 2010. Вип. 26. URL: http://knu.edu.ua/Files/26_2010/93.pdf
9. Карпуніна М. С. Формування механізму управління ресурсозбереженням в металургійній галузі України / М. С. Карпуніна // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. 2015. № 12. [Електронний ресурс]: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6015>.
10. Вознюк М. А. Сучасні концепції ресурсо- та енергозбереження та наукові засади їх реалізації. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2015. Вип. 1. С. 303–312. URL: http://nbuv.gov.ua/-UJRN/Fkd_2015_1_38
11. Ершова О. О. Ресурсозбереження як альтернативний спосіб господарювання на підприємствах АПК. Ефективна економіка. 2013. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1971>.
12. Письменна О. Б. Методичний підхід до управління ресурсозбереженням в уранодобувній галузі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 130–134.
13. Кайдан Л. І., Соболевська Л. І., Тутова О. В. Методичні підходи до оцінювання енерго-ресурсозберігаючих технологій і заходів у житловокомунальному господарстві. Науково-технічна інформація. 2011. № 1. С. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2011_1_11.
14. Макогон Ю. В. Стратегическое управление. Донецьк :ДОНУ, 2003. 206 с.